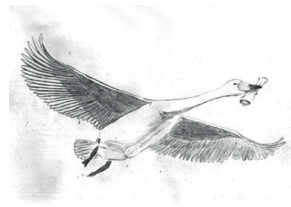

Korkeakoulututkimus 2020-luvulla

Kuluvana syksynä yksi ajankohtaisimmista keskusteluista on kulkenut Twitterissä aihetunnisteen ”minätutkin” alla. Kyse on ilmiöstä, joka syntyi vastauksena hyökkäykselle, jossa Suomen Akatemiaa kritisoitiin ”hyödyttömien” tutkimusten rahoittamisesta. Hyökkäyksen kohteeksi joutuivat erityisesti yhteiskunta- ja humanististieteellisesti orientoituneet tutkimushankkeet, joiden aiheet käsittelivät esimerkiksi siirtolaisuutta, feminismiä ja sananvapautta, ja mitä teoreettisemmin tutkimukset olivat orientoituneet, sitä varmemmin ne päätyivät kritiikin kohteeksi. Solidaarisuutta hyökkäyksen kohteeksi joutuneille kollegoilleen osoittaakseen tutkijat toisensa jälkeen alkoivat jakaa oman tutkimuksensa tavoitteita ja hyötyjä Twitterissä #minätutkin aihetunnisteella. Pian esiin alkoi nousta myös akateemisen yhteisön vastapuhetta minä tutkin -kampanjan hyötypuheelle. Tutkijat halusivat muistuttaa akateemisen vapauden merkityksestä ja tutkimuksen itseisarvosta: tutkimusta ei tule pakottaa rooliin, jossa sen tehtäväksi typistyy vastausten tarjoilu poliittisen kentän muotoilemiin akuutteihin ongelmiin.

Teeanumeroon on valikoitu artikkeleita ja keskustelupuheenvuoroja Korkeakoulututkimuksen seuran 20-vuotisjuhlavuoden symposiumista, joka pidettiin joulukuussa 2020 Covid-19-pandemian vuoksi verkkokonferenssina. Symposiumin teemalla *Pop up -politiikkaa vai pitkän ajan vaikuttavuutta?* haluttiin viritellä tutkijoita pohtimaan korkeakoulujen pitkän tähtäimen vaikuttavuuden ja poliittisten tavoitteiden mahdollisia jännitteitä. Samaan tapaan kuin #minätutkin -kampanjan keskustelut, teemanumeron tekstit havainnollistavat, kuinka korkeakoulut joutuvat alituisen tasapainoilemaan perinteisiin arvoihin nojaavan ja lyhyemmän tähtäimen poliittisten intressien jännitteisellä kentällä.

Minni Matikainen ja *Tuomas Tervasmäki* pohtivat mahdollisuuksia syvälliseen oppimiseen nykyisessä tehokkuutta ihannoivassa korkeakoulupoliittisessa ilmastossa. Oppimisen tiedetään olevan vastakkaisen voimien ristivetoa: siinä missä eteenpäin vievät progressiointressit saavat opiskelijan kurottautumaan kohti tuntematonta on myös vetäytymiseen ja tutun toistamiseen kannustavilla regressiointresseillä oppimisessa tärkeä tehtävä. Nykyinen korkeakoulupolitiikka vannoo nopeiden tulosten nimeen. Miten käy oppimiselle tehokkuuden puristuksessa? Jääkö työelämävalmiuksia ja nopeita tutkintoaikoja tavoittelevissa

nyky-yliopistoissa tilaa ajattelun haastamiselle ja syvälliselle muutokselle?

Sakari Aholan puheenvuoro jatkaa keskustelua poliittisten ideaalien jalkauttamisen haasteista arjen käytäntöihin. Ahola käsittelee lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyötä. Lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö on yksi keinoista, jolla on pyritty ratkaisemaan suomalaisen koulutuspolitiikan yhtä klassikko-ongelmista, hidasta sijoittumista korkeakouluopintoihin ja sen taustalla olevaa hakijasumaa. Sinnikäistä yrityksistä huolimatta prosessin nopeuttaminen ei ole onnistunut. Nopeuttamisen sijaan onkin alettu puhua sujuvoittamisesta. Missä määrin uudistamistyö on perustunut tutkimukselle, Ahola kysyy. Kärssikö lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö osana lukiouudistusta kiireestä ja sen aiheuttamasta valmistelun puutteesta?

Marjo Nenosen artikkeli jatkaa samalla teemalla: miten suomalaisten ammattikorkeakoulujen valtionohjausta on uudistettu voimakkaasti, siirtyen entistä vahvempaan rahoitus- ja tulosohjaukseen. Samalla ammattikorkeakoulujen autonomiaa niiden sisäisistä asioista on lisätty. Vuonna 2014 otettiin myös ammattikorkeakouluissa käyttöön tulosperustainen rahoitusmalli. Nenonen kuvaa ammattikorkeakoulujen henkilökunnan ja opiskelijoiden näkemyksiä uudesta rahoitusmallista sekä sitä, miten tuloksellisuus ja laatu ovat kehittyneet sen myötä. Kokemukset laadusta vaihtelivat vastaajaryhmän mukaan, mutta monet kokivat, että rahoitusmalli oli vaikuttanut laatuun heikentävästi. Korkeakoulujen välisen ja sisäisen yhteistyön nähtiin edistävän sekä tuloksellisuutta että laatua.

Mira Huusko ja *Riitta Pyykkö* analysoivat artikkelissaan osaamisperustaisuusajattelun rakentumista Bolognan prosessin julkilausumissa. Kriitikiltä tuskin mikään (korkeakoulu)poliittinen uudistus tai toimenpide voi välttyä, ei myöskään Bolognan prosessi, jota on kritisoitu esimerkiksi työelämää palvelevan osaamisen ja osaamisperusteisuuden korostamisesta perinteisempien arvojen, kuten sivistyksen ja kulttuurin kustannuksella. 1990-luvun lopulla käynnistynyttä Bolognan prosessia on pidetty yhtenä vaikuttavimmista eurooppalaisista politiikkatoimista, muistuttavat kirjoittajat. Sen vaikuttavuus ei ole kuitenkaan perustunut niinkään prosessiin itseensä kuin siitä seuranneisiin kansallisiin uudistuksiin.

Rebecca Boden ja *Wilson Ng* kuvaavat puheenvuorossaan, miten Isossa-Britanniassa valtion korkeakoulupoliittikka, yliopistot ja rahoittajat ovat vuorovaikutuksessa keskenään minkälaisia vaikutuksia tällä on yliopistoyhteisöön. Erityisesti yliopistojen lisääntynyt yksityinen rahoitus vaikuttaa opiskelijoihin, koska yliopistot maksavat lainojaan takaisin yksityisille rahoittajille pääosin opiskelijoiden lukuvuosimaksuilla. Näin ollen opiskelijoiden rooli on muuttunut; he maksavat lukuvuosimaksuja yliopistolle, ja yliopistot taas maksavat näillä maksuilla lainansa takaisin rahoittajille. Tämä vaarantaa opiskelijoiden opintojen tulevaisuuden ja muokkaa myös monin tavoin yliopistoja: niiden kurssitarjontaa, hen-

kilökuntaa ja pedagogiikkaa. Opiskelijat nähdään asiakkaina, joille tarjotaan palveluja.

Pedro Teixeira ja *Ricardo Biscaia* käyvät läpi puheenvuorossaan erityyppisiä tulosperusteisia rahoitusmalleja ja niiden kehitystä euroopalaisissa korkeakouluissa. He kuvaavat myös tämän rahoituksen vaikutuksia korkeakoulutuksen tutkimus- ja opetustehtäviin sekä korkeakoulujen sisäiseen dynamiikkaan. Tulosperusteinen rahoitus kaventaa korkeakoulujen toimintoja, koska se ajaa korkeakoulut tuottamaan asioita, joita on mahdollista mitata. Tämä korostaa esimerkiksi julkaisu-toimintaa ja vähentää tutkimuksen yhteiskunnallisen relevanssin merkitystä.

Päivän polttavien kysymysten ohella teemanumerossa päästiin käsittelemään myös yhtä korkeakoulututkimuksen klassikkoaiheista: korkeakoulutuksen yhdenvertaisuutta. Suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa alueelliset lähtökodit ovat olennainen osa koulutuksellisen tasa-arvon edistämistä. *Tiina Junkkari* ja *Arto Nevala* tarkastelevat aihetta yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden alueellisen rekrytoitumisen näkökulmasta ja kysyvät: millainen rooli duaalimallilla on korkeakoulutuksen saavutettavuuden näkökulmasta 2010-luvulla? Artikkelit tarjoaa tutkittua tietoa siitä, mistä yliopistot ja ammattikorkeakoulut rekrytoivat opiskelijansa, ja onko koulutussektorien välillä eroja rekrytoinnissa.

Korkeakoulututkijoiden asiantuntijuuden on luonnehdittu perustuvan niin akateemiselle kuin käytännön kehittämistä ja poliittista päätöksentekoa tukevalle asiantuntijuudelle. Vaikka korkeakoulututkimuksellinen ote ponnistaa verrattain usein käytännöllisistä tutkimusintresseistä, on selvää, millainen merkitys pitkäjänteisellä vapaalla tutkimuksella on ollut niin tutkimusalan kehitykselle kuin korkeakoulujärjestelmämme kehittämiseksi. Pitkäjänteinen perustutkimus lisää tietoa korkeakoulututkimuksellisista ilmiöistä ja tarjoaa teoreettisia työkaluja korkeakoulutuksen nykytilan ja kehityksen ymmärtämiselle. Myös tämän teemanumeron kirjoitukset heijastavat hienosti tätä alan klassisten tutkimusaiheiden jatkumoa ja korkeakoulupoliittisten intressien vuoropuhelua.

Reetta Muhonen ja Taru Siekkinen

Teemanumeron vierailevat päätoimittajat